

ПРОСТОРОВО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ЛІСОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ*

© 2015 МІКЛОВДА В. П., СЛАВА С. С., МАШІКО К. С., РЯБАК М. І.

УДК 332.146 : 630.7

Мікловда В. П., Слава С. С., Машіко К. С., Рябак М. І. Просторово-функціональний підхід до розвитку лісопромислового комплексу в Закарпатській області

Завдання дослідження полягають у побудові моделі розвитку лісопромислового комплексу (ЛПК) області, що базується на просторово-функціональних засадах, і розробці рекомендацій щодо вдосконалення комплексного інструментарію підтримки та стимулювання розвитку ЛПК. Економічний аналіз результатів дослідження дозволив обгрунтувати чотири кластери (залежно від поєднання наявних інструментів підтримки розвитку видів діяльності та податкових надходжень від них), що формують ядро ЛПК, і три наступні рівні його розвитку. Отримана таким чином інформація послужила основою для побудови просторово-функціональної моделі ЛПК Закарпатської області та її візуалізації у картографічному вигляді. На основі узагальнення результатів даного та попередніх досліджень авторів щодо можливих та застосовуваних інструментів регіональної політики у сфері підтримки та сприяння розвитку бізнесу запропоновано комплексний інструментарій задоволення існуючих потреб ЛПК загалом та окремих його видів економічної діяльності у Закарпатті. Рекомендаційна складова представлена у розрізі: кадрового забезпечення, організаційно-консультаційної підтримки, фінансово-бюджетного забезпечення, програмних методів та додаткових інструментів, які у сукупності здатні давати синергійний ефект від їх застосування.

Ключові слова: інструменти підтримки і розвитку, кластер, лісопромисловий комплекс, просторово-функціональна модель розвитку, регіональний рівень, субрегіональний рівень.

Рис. : 1. Табл.: 1. Бібл.: 11.

Мікловда Василь Петрович – член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства ДВНЗ «Ужгородський національний університет», старший науковий співробітник Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України (пл. Народна, 3, Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна)

Слава Світлана Степанівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства ДВНЗ «Ужгородський національний університет», заст. директора Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України (пл. Народна, 3, Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна). **E-mail:** svitlanasl@gmail.com

Машіко Катерина Сергіївна – кандидат економічних наук, в. о. старшого наукового співробітника Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України, викладач кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (пл. Народна, 3, Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна). **E-mail:** ekaterinna333@gmail.com

Рябак Мирослава Іванівна – молодший науковий співробітник Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України (вул. Університетська, 21, Ужгород, Закарпатська обл., 88017, Україна). **E-mail:** ryabak.s@mail.ru

УДК 332.146 : 630.7

UDC 332.146:630.7

Микловда В. П., Слава С. С., Машико Е. С., Рябак М. И. Пространственно-функциональный подход к развитию лесопромышленного комплекса в Закарпатской области

Задачи исследования заключаются в построении модели развития лесопромышленного комплекса (ЛПК) области, основанной на пространственно-функциональных началах и разработке рекомендаций по совершенствованию комплексного инструментария поддержки и стимулирования развития ЛПК. Экономический анализ результатов исследования позволил обосновать четыре кластера (в зависимости от сочетания имеющихся инструментов поддержки и развития видов деятельности и налоговых поступлений от них), которые формируют ядро ЛПК, и три следующие уровни его развития. Полученная таким образом информация послужила основой для построения пространственно-функциональной модели ЛПК Закарпатской области и ее визуализации в картографическом виде. Основываясь на обобщении результатов данного и предыдущих исследований авторов о возможных и применяемых инструментах региональной политики в сфере поддержки и содействия развитию бизнеса, предложен комплексный инструментальный удовлетворения существующих потребностей ЛПК в целом и отдельных его видов экономической деятельности в Закарпатье. Рекомендательная составляющая представлена в разрезе: кадрового обеспечения, организационно-консультационной поддержки, финансово-бюджетного обеспечения, программных методов и дополнительных инструментов, которые в совокупности способны давать синергетический эффект от их применения.

Ключевые слова: инструменты поддержки и развития, кластер, лесопромышленный комплекс, пространственно-функциональная модель развития, региональный уровень, субрегиональный уровень.

Рис.: 1. Табл.: 1. Библ.: 11.

Микловда Василий Петрович – член-кореспондент НАН Украины, доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики предприятия ГВУЗ «Ужгородский национальный университет», старший научный сотрудник Закарпатского регионального центра социально-экономических и гуманитарных исследований НАН Украины (пл. Народная, 3, Ужгород, Закарпатская обл., 88000, Украина)

Слава Светлана Степановна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики предприятия ГВУЗ «Ужгородский национальный университет», зам. директора Закарпатского регионального центра социально-экономических и гуманитарных исследований НАН Украины (пл. Народная, 3, Ужгород, Закарпатская обл., 88000, Украина). **E-mail:** svitlanasl@gmail.com

Машико Екатерина Сергеевна – кандидат экономических наук, в. о. старшего научного сотрудника Закарпатского регионального центра социально-экономических и гуманитарных исследований НАН Украины, преподаватель кафедры финансов и банковского дела ГВУЗ «Ужгородский национальный университет» (пл. Народная, 3, Ужгород, Закарпатская обл., 88000, Украина). **E-mail:** ekaterinna333@gmail.com

Рябак Мирослава Ивановна – младший научный сотрудник Закарпатского регионального центра социально-экономических и гуманитарных исследований НАН Украины (вул. Университетская, 21, Ужгород, Закарпатская обл., 88017, Украина). **E-mail:** ryabak.s@mail.ru

Miklovda Vasyil P., Slava Svitlana S., Mashiko Kateryna S., Ryabak Myroslava I. Spatial-Functional Approach to Development of Timber Industry Complex in Zakarpattia Region

The research is aimed at building a model of development of the timber industry complex (TIC) in the region, based on spatial-functional principles and elaborating recommendations on improvement of integrated tools for support and stimulation of development of the TIC. Economic analysis of results of the study made possible to substantiate four clusters (depending on the combination of existing tools for support and development of the types of activity and the related tax revenues), which form the core of the TIC, and the three following levels of its development. The information thus obtained was used as a basis for building a spatial-functional model of TIC in Zakarpattia Region and provided its visualization in cartographic form. Based on a synthesis of current results as well as results of the previous researches on possible and applicable tools in the field of regional policy support and promoting business development, the article proposes a comprehensive set of tools to meet the needs of the TIC in general and its particular types of economic activities in Transcarpathia. The guidance component is presented in terms of: human resourcing, organizational and advisory support, fiscal-budgetary support, programming methods and additional tools, which, taken together, can produce a synergistic effect.

Key words: tools for support and development, cluster, timber industry complex, spatial-functional model of development, regional level, subregional level.

Pic.: 1. Tabl.: 1. Bibl.: 11.

Miklovda Vasyil P. – Corresponding Member of NAS of Ukraine, Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department of Business Economy, Uzhgorod National University, Senior researcher of the Transcarpathian Regional Centre for Socio-Economic and Humanities Research NAS of Ukraine (pl. Narodna, 3, Uzhgorod, Zakarpatska obl., 88000, Ukraine)

Slava Svitlana S. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business Economy, Uzhgorod National University, Deputy Director of the Transcarpathian Regional Centre for Socio-Economic and Humanities Research NAS of Ukraine (pl. Narodna, 3, Uzhgorod, Zakarpatska obl., 88000, Ukraine) **E-mail:** svitlanasl@gmail.com

Mashiko Kateryna S. – Candidate of Sciences (Economics), Lecturer of the Department of Finance and Banking, Uzhgorod National University, acting for Senior researcher of the Transcarpathian Regional Centre for Socio-Economic and Humanities Research NAS of Ukraine (pl. Narodna, 3, Uzhgorod, Zakarpatska obl., 88000, Ukraine) **E-mail:** ekaterinna333@gmail.com

Ryabak Myroslava I. – Junior Researcher of the Transcarpathian Regional Centre for Socio-Economic and Humanities Research NAS of Ukraine (вул. Университетська, 21, Ужгород, Закарпатська обл., 88017, Україна) **E-mail:** ryabak.s@mail.ru

Лісогосподарська та лісопромислова діяльність є традиційними для Закарпаття. Більше того, у дослідженнях Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України [1] та деяких інших організацій [2; 3] було доведено, що даний напрям має певні засади для кластерного розвитку в регіоні. Комплекс даних видів діяльності в області формується з лісового господарства, деревообробної промисловості та виробництва меблів. Водночас, під час дослідження виявлено низку проблем функціонування цих видів діяльності, що в сукупності спричиняють деградацію лісопромислового комплексу (ЛПК) у одному із найбільш забезпечених лісовими ресурсами регіоні. З метою недопущення повного руйнування наявної виробничої бази потребують нагального вдосконалення існуючі підходи до державного регулювання (на всіх рівнях) діяльності підприємств комплексу та розвиток відповідних інструментів, які б забезпечили умови для відновлення і подальшого інтенсивного розвитку промислових видів діяльності, а також збалансоване та ефективне ведення лісового господарства.

Проблеми організації, функціонування та розвитку ЛПК загалом та окремих його складових є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних вчених. Так, різні аспекти ролі підприємств ЛПК досліджені в роботах Попадинець Н. М. [4], Мартинюк О. А. [5], Колісник З. Б. [6]. З точки зору перспективних напрямів вдосконалення ЛПК варто відмітити таких науковців, як Бойко Я. М. [7] (розроблено організаційно-економічні підходи підвищення ефективності діяльності лісового господарства), Коляденко С. В. [8] (методологічні аспекти створення кластерів на базі підприємств ЛПК), Малаюта А., Спиридонова Ю. [9] (обґрунтовано ефективність впровадження центрів інноваційного розвитку в інфраструктурі комплексу), Хаустова К. М. [10] (визначено пріоритети інвестиційно-інноваційної діяльності).

Незважаючи на вагомі доробки в даному напрямку, потребують актуалізації шляхи подальшого розвитку ЛПК з урахуванням наявних проблем у секторі та перспективних змін умов господарювання в регіоні. Тому, завдання даної статті полягають у побудові моделі розвитку ЛПК області, що базується на просторово-функціональних засадах, і розробці рекомендацій щодо вдосконалення комплексного інструментарію підтримки та стимулювання розвитку ЛПК.

У процесі дослідження використовувалися методи статистичного аналізу; експертного опитування представників бізнесу, громадських організацій, органів влади та місцевого самоврядування в адміністративно-територіальних області (усі райони та міста обласного значення), а також інтерв'ювання представників обласної державної адміністрації. Отримані результати, з одного боку, дозволили виявити найбільш характерні проблеми регіональної політики, а з іншого – сформу-

вати кластери субрегіонів із подібним рівнем розвитку та інструментального забезпечення. Кластерування здійснювалося методом *k*-середніх, і для перевірки використовувалася деревовидна кластеризація. При цьому бралися до уваги два основні критерії – податкові надходження від досліджуваних видів діяльності та наявні інструменти підтримки їх розвитку, на основі чого були сформовані ядро комплексу та наступні за діловою активністю три рівні його розвитку. Відповідно до сформованих рівнів детально аналізувалися інструменти підтримки розвитку даних видів діяльності та вироблялися рекомендації з удосконалення даного інструментарію.

Зважаючи на високий рівень забезпеченості лісовими ресурсами Закарпатської області та порівняно низькі транспортні витрати на його доставку, ядро ЛПК сформовано на основі результатів кластерування рівня розвитку промислової складової комплексу, а саме – деревообробної та меблевої промисловості. Відтак, модель ЛПК комплексу представлена на *рис. 1*.

Ядро складають адміністративні одиниці області, в яких, з одного боку, існує висока результативність діяльності бізнесу (податкові надходження), а з іншого – активна позиція органів влади щодо сприяння розвитку ЛПК. Причому, м. Ужгород, Перечинський і Мукачівський райони в межах лісового господарства наразі належать до 2 і 3 рівнів розвитку, відповідно відстаючи від виробничої складової ЛПК за вищевказаними параметрами.

До першого рівня лісопромислового кластера увійшли райони, які входять до першого кластера за інструментально-податковою ознакою, однак не належать до територіальних одиниць ядра. Цей рівень розвитку формують райони та міста з високим рівнем податкових надходжень і наявних інструментів підтримки окремо лісового господарства та лісозаготівель, деревообробної промисловості та меблевого виробництва. Другий рівень формують райони, що увійшли до 2 і 3 кластерів за податковою та інструментальною складовими; третій рівень – райони, що увійшли до 4 кластера і характеризуються найнижчим рівнем податкових надходжень та інструментальної підтримки лісопромислового виробництва.

Таким чином, міста і райони області, що увійшли до ядра ЛПК Закарпатської області, є найбільш економічно перспективними. Їх можна вважати певними зразками-еталонами для інших районів області, в яких окремі види діяльності хоч і функціонують, однак не досягнули рівня розвитку та ефективності, властивих ядру. Досвід підтримки розвитку ЛПК, що застосовується в територіальних одиницях ядра, слід поширювати на інші райони та міста, у першу чергу, райони та міста першого рівня. Водночас, саме субрегіони ядра є основою до обов'язкового застосування пропонованих рекомендацій щодо подальшого розвитку ЛПК регіону.

Забезпеченість лісовими ресурсами в різних районах та експертне бачення подальшого розвитку субрегіонів регіональною владою дозволяють внести в просторово-функціональну модель певні корективи (див. *рис. 1*). Так, показники податкових надходжень як результат діяльності підприємств лісової галузі в субрегіонах не завжди пов'язані з лісозаготівлями, котрі в по-

* Роботу виконано в межах НДР Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України «Регіональні та субрегіональні підходи до розвитку пріоритетних видів економічної діяльності Закарпатської області» (номер державної реєстрації 0112U005987)

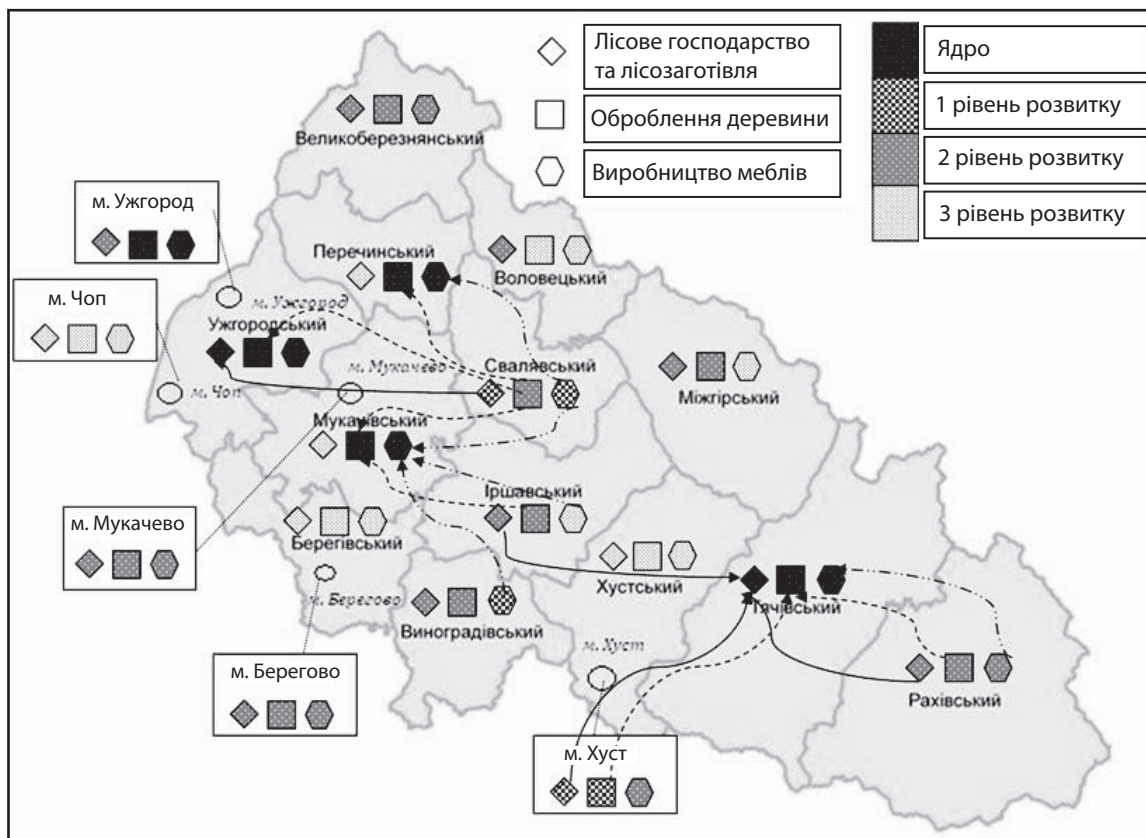

Рис. 1. Просторово-функціональна модель ЛПК Закарпатської області

Джерело: розроблено авторами.

дальшому впливають на функціонування промислових видів діяльності ЛПК. До прикладу, Ужгородський район та м. Ужгород, увійшовши в ядро ЛПК, мають сильніше розвинене побічне лісокористування порівняно з лісозаготівельною діяльністю. Тому важливою складовою побудови просторово-функціональної моделі є аналіз ресурсної забезпеченості лісового господарства субрегіонів області.

Авторами згруповано райони Закарпатської області у 4 групи за рівнем забезпеченості ліквідною деревиною. Для цього за основу було взято показник відхилення розрахункової лісосіки в рубках головного користування (m^3) для кожного району від середнього значення по районах. Відповідно до цих даних, окрім Тячівського району (який уже входить до ядра), високий рівень забезпеченості лісом мають Свалівський, Іршавський і Рахівський райони, що потребує першочергового залучення їх до впровадження перспективних заходів розвитку ЛПК.

Загалом, виявлені в процесі аналізу проблеми розвитку ліспромислового комплексу та досліджений потенційний набір інструментарію органів влади та місцевого самоврядування [11] пропонується вирішувати у чотирьох площинах: кадрове забезпечення, фінансово-бюджетне забезпечення, організаційно-консультаційна підтримка, програмні методи, які в сукупності здатні давати синергійний ефект від їх застосування (табл. 1). Для ЛПК найбільш комплексною потребою на регіональному рівні (з метою підвищення

вальної доданої вартості) є формування повного циклу виробництва і глибока переробка деревини, що потребує посилення кооперативних зв'язків між підприємствами та формування складників кластера на наближених до ядра територіях. Відповідно першочергове завдання полягає у зміні стратегічного бачення ролі ЛПК в економіці регіону та його введення в перелік регіональних і субрегіональних стратегічних пріоритетів. Подібний підхід потребує розробки відсутніх наразі програм розвитку ЛПК як на рівні області, так і на рівні окремих субрегіонів.

Кадрове забезпечення. Освітній ринок Закарпатської області представлений достатньою кількістю навчальних закладів, що готують працівників для ЛПК. Однак, у разі суттєвого розвитку комплексу, можливим є відкриття спеціальностей, які наразі відсутні в області, проте передбачають підготовку фахівців саме у сфері глибокої переробки деревини: хімічні технології переробки деревини та рослинної сировини, технологія деревообробки, технологія виробів з деревини, технології лісосічних і лісоскладських робіт (повна вища освіта); виготовлення меблів, оброблення деревини (бакалавр); хіміко-технологічна переробка деревини і деревних матеріалів, обробка деревини (молодший спеціаліст).

Для виявлення потреби у цих спеціальностях, яка була б «масовою» для регіону, неодмінним є постійний моніторинг реального стану ринку праці у професійно-кваліфікаційному зрізі, а не його фіксація за зареєстрованими безробітними особами.

Більш гострою кадровою проблемою є якість підготовки фахівців, що є наслідком застарілої матеріально-

Пропонований набір інструментів для задоволення існуючих потреб ЛПК у Закарпатській області

Напрями	Кадрове забезпечення	Фінансово-бюджетне забезпечення	Організаційно-консультативна підтримка	Програмні підходи	Інші
Потреби	2	3	4	5	6
Спільні для ЛПК					
Виробництво продукції глибокої переробки та посилення кооперації між підприємствами	Узгодження освітніх програм навчальних закладів із потребами кластерних структур	<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Гранти Залучення приватних інвестицій Бюджетні кошти (у т. ч. компенсація видатків на розвиток кооперації) Податкове регулювання 	<ul style="list-style-type: none"> Збір та зведення інформації про кластери Організація форумів з питань кластерного розвитку регіону Організація місцевих департаментів сприяння розвитку кластерів 	Розробка і прийняття специфічних для ЛПК галузевих РП, СП	<ul style="list-style-type: none"> Введення ЛПК у перелік регіональних і субрегіональних стратегічних пріоритетів Угода регіонального розвитку з КМУ Міжнародні та національні проекти і програми Відновлення пілг у СЕЗ Спрощення положень, що впливають на діяльність кластера Угоди про стратегічне партнерство між місцевими органами влади
Потреба в якісній підготовці фахівців	<ul style="list-style-type: none"> Моніторинг ринку праці з метою відкриття освітніх спеціальностей Створення спільних лабораторій, навчально-виробничих комплексів 	<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Бюджетні кошти Гранти 	Координація роботи навчальних закладів і бізнесу щодо укладення договорів про підготовку кадрів	Програма зайнятості населення Закарпатської області на період до 2017 р.	<ul style="list-style-type: none"> Угоди про співробітництво між бізнесом, органами влади та навчальними закладами Активізація роботи асоціацій та спілок підприємств ЛПК
Консультативно-інформаційні послуги (юридичні, бухгалтерські, бізнес-планування, впровадження інновацій, пошуку фінансових джерел)		<ul style="list-style-type: none"> Залучення приватних інвестицій Бюджетні кошти 	<ul style="list-style-type: none"> Посилення консультативної діяльності державних служб Організація допомоги в участі у програмах міжнародної технічної допомоги Розбудова мережі консультативних організацій 	Розробка і прийняття РП, СП розвитку ЛПК	Угоди про стратегічне партнерство між органами влади і місцевого самоврядування субрегіонів
Лісове господарство					
Нові технології	Навчання щодо електронного продажу деревини, використання геоінформаційних технологій	<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Гранти Бюджетні кошти (компенсація % ставок) Податкове регулювання Лізинг та кредитування 		<ul style="list-style-type: none"> ДП: «Ліси України»: Цільова програма розвитку лісового господарства України (у разі прийняття) Прийняття РП, СП: розвитку ЛПК; інноваційного розвитку 	Міжбласне співробітництво

1	2	3	4	5	6
Лісова інфраструктура		<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Гранти Бюджетні кошти (у т. ч. компенсація % ставок) Кредитування Гарантії органів влади 	Організація побудови лісових доріг, повітряних трельовальних установок	<ul style="list-style-type: none"> ДП: «Ліси України»; Цільова програма розвитку лісового господарства України (у разі прийняття) Програма перспективного розвитку природно-заповідної справи та екологічної мережі в Закарпатській області на 2006 – 2020 рр. Прийняття РП, СП розвитку ЛПК 	Угоди про транскордонне співробітництво
Переробка виробничих відходів		<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Гранти Приватні інвестиції 	Організація допомоги щодо участі у програмах міжнародної і технічної допомоги	Прийняття РП, СП інноваційного розвитку економіки	<ul style="list-style-type: none"> Державно-приватне партнерство Підтримка впровадження екологічно чистих технологій
Омолодження персоналу	Механізми залучення молоді (довгострокова практика і стажування)	<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Податкове регулювання 		Програма зайнятості населення Закарпатської області на період до 2017 р.	
Збалансоване використання і оновлення лісових ресурсів	Упорядкування механізму аутсорсингу	<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Гранти (точкові проекти) Залучення приватних інвестицій Бюджетні кошти 	<ul style="list-style-type: none"> Лісозаготівельна комісія при ОДА Організація заходів з підвищення частки ділової деревини Організація допомоги щодо участі у програмах міжнародної і технічної допомоги 	<ul style="list-style-type: none"> ДП: «Ліси України»; Цільова програма розвитку лісового господарства України (у разі прийняття) Програма перспективного розвитку природно-заповідної справи та екологічної мережі в Закарпатській області на 2006 – 2020 рр. Прийняття РП, СП розвитку ЛПК 	<ul style="list-style-type: none"> Угоди про стратегічне партнерство між органами влади і місцевого самоврядування регіонів Законодавчі зміни щодо перерозподілу податків і зборів від лісового господарства місцевим бюджетам
Підвищення ефективності і прибутковості підприємств	<ul style="list-style-type: none"> Сприяння в оптимізації адміністративних держлісгосп-підприємств Покращення трудової дисципліни 	<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Залучення приватних інвестицій Бюджетні кошти 	Організація механізму побічного лісокористування, використання інших корисних властивостей лісів		
Удосконалення матеріально-технічної бази		<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Бюджетні кошти (у т. ч. компенсація % ставок) Лізинг, кредитування Гарантії органів влади 		<ul style="list-style-type: none"> ДП: «Ліси України»; Цільова програма розвитку лісового господарства України (у разі прийняття) Прийняття РП, СП: розвитку ЛПК; інноваційного розвитку економіки 	

1	2	3	4	5	6
Оброблення деревини					
Відсутність достатньої мотивації працівників	<ul style="list-style-type: none"> Збалансування розмірів оплати та продуктивності праці Моніторинг показників зарплати 	<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Бюджетні кошти 	Організація соціального діалогу (між роботодавцями, профспілками і владою)		
Омолодження персоналу	Механізми залучення молоді (довгострокова практика і стажування)	<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Гранти Податкове регулювання 	Поглиблення співпраці бізнесу з освітніми установами	Програма зайнятості населення Закарпатської області на період до 2017 р.	Державно-приватне партнерство
Під'їзні шляхи, дорожня інфраструктура		<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Гарантії органів влади Бюджетні кошти 	Організація електронного продажу деревини	Прийняття РП, СП щодо влаштування дорожньої інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> Активізація роботи спілок і асоціацій промисловців Ініціювання, розробка загальнодержавних нормативних актів
Потреба у деревині		<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Бюджетні кошти 	Сприяння в поширенні інформації щодо ділових пропозицій співробітництва підприємств регіону, іноземних підприємств	<ul style="list-style-type: none"> РП, СП формування позитивного міжнародного іміджу та залучення інвестицій Програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011 – 2015 рр. 	Формування об'єктів інфраструктури розвитку підприємництва
Підготовка бізнес-планів		<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Залучення приватних інвестицій Гарантії органів влади 	<ul style="list-style-type: none"> Налагодження співпраці влади, бізнесу, наукових і консультативних установ та організацій Сприяння в поширенні інформації щодо інвестиційних проектів 	РП, СП формування позитивного міжнародного іміджу та залучення інвестицій на 2011 – 2015 рр.	Державно-приватне партнерство
Збирання та переробка виробничих відходів		<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Гранти Залучення приватних інвестицій Бюджетні кошти (у т. ч. компенсація % ставок для інновацій) Податкове регулювання 	<ul style="list-style-type: none"> Налагодження співпраці бізнесу, наукових, консультативних установ Сприяння в поширенні інформації щодо інвестиційних проектів 	<ul style="list-style-type: none"> Прийняття РП, СП: розвитку ЛПК, інноваційного розвитку економіки РП, СП формування позитивного міжнародного іміджу та залучення інвестицій на 2011 – 2015 рр. 	Підтримка впровадження екологічно чистих та енергозберігаючих технологій
Нові технології					

ЕКОНОМІКА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
			<ul style="list-style-type: none"> • Сприяння в отриманні дозвільних документів для початку реалізації інвестиційного проекту, вирішення поточних питань його реалізації • Підготовка, укладання договорів реалізації інвестиційних проектів 		
Виробництво меблів					
Нові технології		<ul style="list-style-type: none"> • Власні кошти • Гранти • Залучення приватних інвестицій • Бюджетні кошти (у т. ч. компенсація % ставок для інновацій) • Кредитування і лізинг 	<ul style="list-style-type: none"> • Налагодження співпраці бізнесу, наукових і консультантських організацій • Сприяння в поширенні інформації щодо інвестиційних проектів • Сприяння в отриманні дозвільних документів для початку реалізації інвестиційного проекту, вирішення поточних питань його реалізації • Підготовка та укладання договорів щодо реалізації інвестиційних проектів 	<ul style="list-style-type: none"> • Прийняття РП, СП: розвитку ЛПК; інноваційного розвитку економіки • РП, СП формування позитивного міжнародного іміджу та залучення інвестицій на 2011 – 2015 рр. 	<ul style="list-style-type: none"> • Підтримка впровадження екологічно чистих та енергозберігаючих технологій
Виробництво ДВП, ДСП, МДФ, лаку, фарби, фурнітури		Залучення приватних інвестицій	Сприяння в поширенні інформації щодо наявних в регіоні та субрегіонах інвестиційних проектів		<ul style="list-style-type: none"> • Угоди про стратегічне партнерство між органами влади і місцевого самоврядування субрегіонів • Угоди про трансграничне співробітництво
Під'їзні шляхи, дорожня інфраструктура		<ul style="list-style-type: none"> • Власні кошти • Бюджетні кошти 		Прийняття РП, СП щодо влаштування дорожньої інфраструктури	Державно-приватне партнерство

1	2	3	4	5	6
Підготовка бізнес-планів		<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Гранти Залучення приватних інвестицій 	Сприяння в поширенні інформації щодо ділових пропозицій співробітництва підприємств регіону, іноземних підприємств	<ul style="list-style-type: none"> РП, СП формування позитивного міжнародного іміджу та залучення інвестицій на 2011 – 2015 рр. Програма розвитку транс-кордонного співробітництва на 2011 -2015 рр. 	Формування об'єктів інфраструктури розвитку підприємництва
Збирання та переробка виробничих відходів		<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Залучення приватних інвестицій Гарантії органів влади 	<ul style="list-style-type: none"> Налагодження співпраці бізнесу з науковими, консультативними установами Сприяння в поширенні інформації щодо інвестиційних проєктів у регіоні та субрегіонах 	РП, СП формування позитивного міжнародного іміджу та залучення інвестицій на 2011 – 2015 рр.	Державно-приватне партнерство
Потреба в деревині		<ul style="list-style-type: none"> Власні кошти Бюджетні кошти 	Організація електронного продажу деревини		<ul style="list-style-type: none"> Активізація роботи спілок і асоціацій промисловців Ініціювання, розробка загально-державних нормативних актів

Умовні позначення: РР – регіональні (обласні) програми; СР – субрегіональні (місцеві) програми; ДР – загальнодержавні програми.
Джерело: розроблено авторами.

технічної навчальної бази освітніх установ. Зважаючи на безпосередню зацікавленість роботодавців у кваліфікованих випускниках, вирішення вбачається у створенні підприємствами та навчальними закладами лабораторій та навчально-виробничих комплексів для підготовки кадрів для роботи на новому обладнанні, а також в узгодженні навчальних програм у закладах підготовки кадрів із роботодавцями.

Крім того, є ряд специфічних для видів діяльності комплексу проблем. Так, для лісового господарства, зважаючи на поки що слабку, та все ж наявну тенденцію до старіння кадрів, потребують вдосконалення механізми довгострокової практики і стажування молоді.

Відсутність відповідного обладнання призвело до того, що лігоспи наймають підрядні бригади для лісозаготівель, тому з метою недопущення безконтрольних рубок необхідним є упорядкування механізму аутсорсингу в лісовому господарстві. Збитковість діяльності багатьох лігоспів є одним із проявів неефективності роботи адміністративного персоналу, який потребує оптимізації.

Для деревообробної промисловості також існує потреба в залученні молоді до процесу праці. Крім того, потребує збалансування розмір оплати праці та її продуктивності шляхом організації соціального діалогу між роботодавцями, профспілками і владою та моніторингу останніми показників заробітної плати.

Так, для підприємств з виробництва меблів кадрові проблеми не є яскраво вираженими або ж вони намагаються вирішити їх власними силами.

Фінансово-бюджетне забезпечення. Фінансові інструменти, у т. ч. фіскально-бюджетні, є неодмінною, а часто й основною складовою вирішення наявних у ЛПК області проблем. Наразі складалася така структура використання фінансових ресурсів, при якій для лісового господарства основою є кошти державного бюджету, а для промислових видів діяльності – інвестиції та кредитування. Дані ресурси, переходячи у пряме користування підприємств, часто спрямовуються на вирішення їх поточних потреб. Однак перехід на інноваційну модель розвитку ЛПК передбачає розширення спектру активно застосовуваних органами влади фінансово-бюджетних інструментів. Так, у межах програм розвитку ЛПК необхідним є: передбачення коштів на відшкодування відсоткових ставок за кредитами та лізингом, які пов'язані з оновленням матеріально-технічної бази, впровадженням нових технологій; застосування системи гарантій органів влади для бізнесу за такими позиками.

Крім того, зважаючи на суттєвий відтік інвестицій з промислових видів діяльності ЛПК області, поряд з покращенням інвести-

ційного клімату, доцільним є відновлення податкових пільг у межах СЕЗ Закарпаття.

Євроінтеграційний вектор руху України відкриває ширший доступ до міжнародної технічної допомоги, яка може спрямовуватися на вирішення проблем, пов'язаних із навколишнім середовищем, екологією, збалансованим лісокористуванням тощо.

Застосування *програмних підходів* до сприяння розвитку є базовим елементом цільової та обґрунтованої регіональної стимулюючої політики. Однак на рівні Закарпатської області відсутня довгострокова галузева програма для ЛПК. Тому потребують розробки та прийняття специфічні для ЛПК регіональні та субрегіональні програми з наголосом на підвищення інноваційності промислової складової та збалансоване використання і оновлення лісових ресурсів. Крім того, відсутня, а отже потребує розробки регіональна програма інноваційного розвитку. Реалізація та належне фінансове забезпечення цих програм не тільки підсилить провідну роль переважно низинних районів, що формують ядро ЛПК, а й дасть поштовх для розвитку гірських та депресивних територій області.

Потенціал до використання на території області має після затвердження Державна цільова програма розвитку лісового господарства України, особливо в контексті використання недеревної продукції лісів та застосування систем контролю походження продукції.

Наразі підприємства області можуть долучитися до Державної програми «Ліси України», яка спрямована на ведення лісового господарства із урахуванням регіональних еколого-економічних та соціальних особливостей, використання природозберігаючих технологій лісозаготівлі, що поєднуються із сучасним інформаційним забезпеченням ведення лісового господарства та розвитком лісової інфраструктури. З урахуванням наявності практики трельовання лісу по гірських потоках актуальною є регіональна Програма перспективного розвитку природно-заповідної справи та екологічної мережі в Закарпатській області на 2006 – 2020 рр. у частині здійснення комплексу заходів щодо збереження водності річок та водойм і охорони їх від забруднення. Окремі проблеми людських ресурсів також можуть бути вирішені програмним методом за рахунок Програми зайнятості населення Закарпатської області на період до 2017 р.

Сфера *організаційно-консультаційної підтримки* є надзвичайно широкою для ЛПК. З одного боку, вона передбачає розширення мережі консалтингових установ області з питань юриспруденції, бухгалтерії, розробки бізнес-планів, впровадження нових технологій, пошуку фінансових джерел, рекрутингу. Такі кроки пов'язані з необхідністю залучення приватного капіталу в даний сектор або створення самоокупних і життєздатних установ за рахунок грантових коштів.

З іншого боку, організаційно-консультаційна підтримка є невід'ємною складовою діяльності органів влади, передбачаючи власне дві умовно відмінні сфери дій: консультування та поширення інформації; організація окремих заходів та цілих проектів.

Відповідно до першої складової у межах пропозицій визначено збереження і посилення ролі консультаційної діяльності державних служб і структур, поширення органами влади інформації, сприяння в отриманні дозвільних документів.

Відповідно до другої складової функціонал органів влади та місцевого самоврядування є значно ширшим. Він передбачає вузьку, точкову діяльність пов'язану з: налагодженням співпраці у трикутнику бізнесу, влади і науково-освітніх установ; організацією допомоги щодо участі у програмах міжнародної і технічної допомоги, організацією соціального діалогу, підготовкою і укладанням договорів на реалізацію інвестиційних проектів. Комплексна ж організаційна діяльність потребує консолідації зусиль органів влади і спрямовується для ЛПК на масштабніші процеси: розробка та організація механізму побічного лісокористування (використання недеревної продукції грибів, ягід, лікарської сировини тощо) та використання інших корисних властивостей лісів (рекреація, туризм, мисливство тощо); скликання форумів підприємств, організацій, навчальних та наукових закладів з питань кластерного розвитку регіону; організація місцевих департаментів сприяння розвитку кластерів; організація побудови лісових доріг, повітряних трельовальних установок; створення лісозаготівельної комісії при ОДА, що контролюють рубки лісгоспів; підвищення частки ділової деревини, особливо при лісозаготівлі під час рубок головного користування.

ВИСНОВКИ

Поєднання існуючого рівня розвитку і державної підтримки промислових видів економічної діяльності лісопромислового комплексу дозволило сформувати таке ядро цього комплексу: Ужгородський, Перечинський, Тячівський, Мукачівський райони та м. Ужгород. Водночас, рівень забезпеченості лісовими ресурсами дозволяє зробити висновок про необхідність застосування стимулюючих і підтримуючих інструментів держави додатково і до Іршавського, Рахівського та Свалявського районів. Таким чином, ці райони разом із адміністративно-територіальними одиницями ядра здатні стати основним рушієм подальшого розвитку лісопромислового комплексу області.

Рекомендаційна складова сприяння розвитку лісопромислового комплексу передбачає вирішення найбільш характерних проблем у чотирьох основних (кадрове забезпечення, організаційно-консультаційна підтримка, фінансово-бюджетне забезпечення, програмні методи) та додаткових (інші інструменти, що не належать до основних груп) напрямках. Водночас, ряд виявлених у процесі аналізу проблем зумовив використання не тільки регіонального та субрегіонального підходів при розробці рекомендацій. Мова йде про вихід на загальнодержавний рівень і лобювання інтересів області з ціллю внесення змін до законодавства країни.

У сукупності вказані підходи забезпечують побудову збалансованого лісокористування, посилення кооперативних зв'язків підприємств лісопромислового комплексу, їх інтенсивний та інноваційний розвиток.

Таке спрямування і різнорівневість вирішення проблем створюють синергійний ефект як безпосередньо для розвитку лісопромислового комплексу, так і для вирішення комплексніших проблем – безробіття, підвищення валової доданої вартості, удосконалення дорожньої інфраструктури регіону загалом. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегічні пріоритети економічного розвитку регіону: монографія / В. П. Мікловда, С. В. Сембер, С. С. Слава [та ін.] ; за ред. В. П. Мікловди [та ін.]. – Ужгород : Вид-во ФОП Бреза А. Е., 2013. – 556 с.

2. Кластерний аналіз лісового сектора Карпатського регіону України // Офіційний сайт Агентства сприяння сталому розвитку Карпатського регіону ГО «ФОРЗА» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.forza.org.ua/sites/default/files/klasterniy_analiz_korotkiy.pdf

3. Kiyko O. Forest clusters development and implementation measures of a 6-region strategic joint action plan for knowledge-based regional innovation / O. Kiyko, I. Soloviy, I. Voytovych, M. Yakuba, L. Zahvoyska, U. Kies // WP.2 Analysis, Carpathia, Ukraine. Working Paper [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.in2wood.eu/images/stories/regions/in2wood_wp2_unfu_working-paper_2011.pdf

4. Попадинець Н. М. Лісопромисловий комплекс як складова внутрішнього ринку України / Н. М. Попадинець // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 4. – С. 242 – 246.

5. Мартинюк О. А. Стан та роль земель лісогосподарського призначення Закарпаття в умовах антропогенного навантаження / О. А. Мартинюк // Збалансоване природокористування. – 2014. – № 3. – С. 178 – 183.

6. Колісник З. Б. Вплив екологічної відповідальності на економічні результати діяльності лісопромислового сектора / З. Б. Колісник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.10. – С.72 – 79.

7. Бойко Я. М. Механізми розвитку лісового господарства регіону (на прикладі Закарпатської області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Я. М. Бойко ; ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – Ужгород, 2010. – 21 с.

8. Коляденко С. В. Кластерний підхід як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонального лісопромислового комплексу / С. В. Коляденко // Ефективна економіка. – 2012. – № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1622>

9. Малиута Л. Стратегічне управління інноваційним розвитком лісопромислового комплексу / Л. Малиута, Ю. Спиридонова // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 2 (5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mlyrlk.pdf>

10. Хаустова К. М. Головні пріоритети в інвестиційно-інноваційній діяльності лісопромислових підприємств Закарпатської області / К. М. Хаустова // Університетські наукові записки. – 2007. – № 14 (21). – С. 299 – 302.

11. Бондаренко В. М. Інструменти та засоби державного регулювання розвитку бізнесу на регіональному та субрегіональному рівнях / В. М. Бондаренко, К. С. Машіко // Проблеми економіки. – 2014. – № 4. – С. 212 – 219.

REFERENCES

Boiko, Ya. M. "Mekhanizmy rozvytku lisovoho hospodarstva rehionu (na prykladi Zakarpatskoi oblasti)" [Mechanisms of forestry in the region (for example, Transcarpathian region)]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.05*, 2010.

Bondarenko, V. M., and Mashiko, K. S. "Instrumenty ta zasoby derzhavnoho rehulivannia rozvytku biznesu na rehionalnomu ta subrehionalnomu rivniakh" [Tools and methods of state regulation of business development at the regional and subregional levels]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2014): 212-219.

Kiyko, O. et al. "Forest clusters development and implementation measures of a 6-region strategic joint action plan for knowledge-based regional innovation" http://www.in2wood.eu/images/stories/regions/in2wood_wp2_unfu_working-paper_2011.pdf

Kolisnyk, Z. B. "Vplyv ekolohichnoi vidpovidalnosti na ekonomichni rezultaty diialnosti lisopromysloвого sektoru" [The impact of environmental responsibility on the economic performance of the forestry sector]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 23.10 (2013): 72-79.

Koliadenko, S. V. "Klasternyi pidkhid yak instrument pidvyshchennia konkurentospromozhnosti rehionalnogo lisopromysloвого kompleksu" [The cluster approach as a tool for improving the competitiveness of the regional timber industry complex]. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1622>

Khaustova, K. M. "Holovni priorytety v investytsiino-innovatsiinii diialnosti lisopromyslovykh pidpriemstv Zakarpatskoi oblasti" [The main priorities for investment and innovation timber companies Transcarpathian region]. *Universytetski naukovyi zapysky*, no. 14 (21) (2007): 299-302.

"Klasternyi analiz lisovoho sektoru Karpatskoho rehionu Ukrainy" [Cluster analysis of the forest sector in the Carpathian region of Ukraine]. *Ofitsiyni sait Ahentstva spriyannia stalomu rozvytku Karpatskoho rehionu HO «FORZA»*. http://www.forza.org.ua/sites/default/files/klasterniy_analiz_korotkiy.pdf

Martyniuk, O. A. "Stan ta rol zemel lisohospodarskoho pryznachennia Zakarpattia v umovakh antropohennoho navantazhennia" [Status and role of land for forestry purposes in Transcarpathia under anthropogenic pressure]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*, no. 3 (2014): 178-83.

Maliuta, L., and Spirydonova, Yu. "Stratehichne upravlinnia innovatsiynym rozvytkom lisopromysloвого kompleksu" [Strategic management of innovative development of forestry industry]. <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mlyrlk.pdf>

Miklovda, V. P. *Stratehichni priorytety ekonomichnoho rozvytku rehionu* [Strategic priorities for economic development]. Uzhhorod: Vyd-vo FOP Breza A. E., 2013-2014.

Popadynets, N. M. "Lisopromyslovyi kompleks yak skladova vnutrishnyoho rynku Ukrainy" [Lumber industry as part of the internal market of Ukraine]. *Mekhanizm rehulivannia ekonomiky*, no. 4 (2011): 242-246.